

Kunnen we even meekijken in uw bankrekening?

**De betalingswereld
anno 2018 nader
beschouwd**

**Over de
verhouding
tussen
privacy,
innovatie en
betaalgemak met
de komst van PSD II**

**OOK IN DEZE
NOVUM:**

De Netflix facultuin

Europese kou -
Over de situatie
in de Griekse
vluchtelingenkampen
en de (on)
houdbaarheid van het
Turkije-akkoord

Column Andreas
Kinneging: Het
mensenrechtengeloof

Het A4'tje van Wilders:
verkiezings
programma's en het
wantrouwen in de
politiek

Juryrechtspraak –
het strafrechtelijk
referendum

INHOUDSOPGAVE

Februari Editie

NOVUM

- 2 Inhoudsopgave**
- 3 Voorwoord**
- 4 Het A4'tje van Wilders: verkiezingsprogramma's en het wantrouwen in de politiek**
- 6 Juryrechtspraak – het strafrechtelijk referendum**
- 8 Kunnen we even meekijken in uw bankrekening? De betalingswereld anno 2018 nader beschouwd**
- 12 Advertorial Dirkzwager advocaten & notarissen**
- 14 Europese kou - Over de situatie in de Griekse vluchtelingenkampen en de (on)houdbaarheid van het Turkije-akkoord**
- 18 De Netflix facultuin**
- 22 De Vereniging: JFV Grotius**
- 24 Column Andreas Kinneging: Het mensenrechtengeloof**

NOVUM is het juridisch faculteitsblad der JFV Grotius te Leiden. NOVUM is ontstaan uit een fusie tussen het faculteitsblad Trias (1968) en het blad Request (1999) dat werd uitgegeven door het rechtenmentoraat Appèl.

NOVUM is aangesloten bij de Stichting Landelijk Overleg Juridische Faculteitsbladen (LOJF).

Oplage: 750 exemplaren
Lay-out: M.L.R. Goudsmit
Druk: JP Offset
ISSN-nummer: 1567-7931

U kunt NOVUM vinden bij de ingang van de faculteit, de C-gang op de begane grond, het restaurant en bij C131. De redactie behoudt zich het recht voor ingeleverde stukken niet te plaatsen of te wijzigen. De inhoud van de artikelen vertegenwoordigt niet noodzakelijkerwijs de mening van de redactie.

© Niets uit deze uitgave mag op welke wijze dan ook worden gereproduceerd zonder voorafgaande toestemming van de redactie.

Redactie
Hoofdredacteur
Tonko van Leeuwen
novum@law.leidenuniv.nl

Eindredacteur
Liz van Ringelestijn
novum@law.leidenuniv.nl

Redacteuren
- Fatima Jarmohamed
f.n.jarmohamed@gmail.com
- Anna Tsheichvili
anna.tsheichvili@gmail.com
- Maurits Helmich
m.m.helmich@gmail.com
- Mohammad Sharifi
the.sharifmo@gmail.com
- Marthe Goudsmit
mlrsgoudsmit@gmail.com

- Hanneke Vollaers
hvollaaers@gmail.com
- Laetitia Houben
laetitiahouben@gmail.com
- Corné Smit
cornesmit95@gmail.com

Adviesraad
- Prof. mr. dr. P.M. Schuyt
- Prof. mr. dr. A.G. Castermans
- Prof. mr. S.C.W. Douma
- Mw. drs. A.F.M. van der Helm
- Dhr. mr. R. Passchier
- Michelle Verheij, Assessor FdR
- Bob de Koning, praeses JFV Grotius

Contact
novum@law.leidenuniv.nl

Voorwoord

Geachte lezer,

Ondertussen is het nieuwe jaar alweer een maand oud, is er een hele zwik tentamens achter de rug en begint men vol goede moed aan het tweede semester. Ik schrijf dit voorwoord aan de vooravond van Trumps inauguratie; tegen de tijd dat u dit leest hebben we al twee weken President Trump achter de rug. Het is het begin van een jaar wat de potentie heeft om een jaar van grote politieke verschuivingen te worden, reeds afgetrapt door Trump. Daarna zullen wijzelf, de Fransen en de Duitsers zich richting stembus begeven gedurende het jaar in verkiezingen waarbij niks zeker lijkt en de gevestigde orde het mogelijk zwaar te verduren krijgt. Kortom: het belooft een jaar vol spanning en sensatie te worden, met genoeg stof om over te praten, lezen, schrijven, debatteren.

Ook deze eerste editie van het nieuwe jaar heeft onze redactie weer iets moois geprobeerd neer te zetten. Corné neemt al een aanloopje richting maart en neemt het begrip verkiezingsprogramma onder de loep (*pag. 4*). Wat hebben we nu eigenlijk aan de A4'tje van Wilders? In vergelijkbare campagnesfeer hebben we deze maand een lezersbijdrage van Tim Kluwen en Jacob van de Beeten (*pag. 18*). Met een kritische blik hebben zij de laatste ontwikkelingen op onze faculteit gevolgd, hun bedenkingen onder elkaar gezet en een eigen voorstel geschreven wat zij graag via deze weg aan u willen presenteren. Ook deze maand: Liz onderwerpt het vluchtelingenakkoord met Turkije aan een ontleding (*pag. 14*) en vraagt zich af wat het verdrag precies bereikt en tegen welke kosten.

Daarnaast is er ruimte voor nuancering en enige reflectie in NOVUM. Eind vorig jaar was er veel ophef over het bericht dat 'onze' betaalgegevens binnenkort verkocht zouden worden. Fatima zet uiteen wat hiervan waar is en wat er daadwerkelijk staat te gebeuren (*pag. 8*). De komende campagneperiode zullen we vast en zeker nog veel te horen krijgen over directe democratie en referenda en Hanneke heeft een strafrechtelijke invalshoek met betrekking tot dit hete hangijzer. Zijn er overeenkomsten tussen juryrechtspraak en referenda (*pag. 6*)? Tot slot: ook de column van professor Kinneging geeft reden tot nadenken, met een kritische beschouwing over mensenrechten en ons alomvattend geloof erin (*pag. 22*).

Wat er ook het komende jaar op uw pad komt, blijf zelfstandig nadenken, kritisch en scherp; als u dat van deze NOVUM meeneemt voor 2017, weet ik zeker dat het een enerverend jaar zal worden.

Ik wens u veel leesplezier.

Tonko van Leeuwen

Hoofdredacteur NOVUM

www.novummagazine.nl
www.facebook.com/novummagazine.nl

Het A4'tje

verkiezingsprogramma's en het

Over ruim een maand vinden de Tweede Kamerverkiezingen alweer plaats. De meeste partijen hebben hun lijst en hun verkiezingsprogramma al vastgesteld. Opvallend was dat in de verkiezingscampagne een aantal gebruiken ter discussie kwam te staan. Zo presenteerde de PVV een verkiezingsprogramma van welgeteld een A4'tje, terwijl normaal gesproken partijen vaak zo'n honderd pagina's nodig hebben om hun plannen toe te lichten. Dat is zelfs zo gebruikelijk dat *de Volkskrant* even dacht dat Wilders op een later moment nog met een uitgebreider stuk zou komen.¹ Ook opvallend was dat deze verkiezingscyclus de doorrekening van de programma's door het CPB ter discussie stond. Normaal berekent het CPB altijd de sociaaleconomische effecten van de verschillende programma's. Daar bestond al langer kritiek op, omdat het CPB soms uitging van andere cijfers dan de partijen zelf. Verschillende partijen, zoals het CDA, twijfelden dan ook of ze hun programma wel door zouden laten rekenen. Het leidde ertoe dat tijdens de Algemene Beschouwingen Halbe Zijlstra aan Sybrand Buma verweet dat hij ongeloofwaardig zou zijn als hij zijn programma niet door het CPB liet doorlichten.² Het CDA laat dit overigens nu toch doen.

“Opvallend was dat in de verkiezingscampagne een aantal gebruiken ter discussie kwam te staan.”

We kunnen ons overigens afvragen waar al deze drukte goed voor is, als we beseffen dat maar weinig mensen ook maar een verkiezingsprogramma zullen lezen, laat staan die van alle partijen. De exacte cijfers zijn niet bekend, maar uit kiezersonderzoek uit 2012 blijkt dat 48% van de kiezers de campagne niet intensief volgt, en dat 14% van de kiezers er in het geheel niet op let.³ Het lijkt veilig om te veronderstellen dat in ieder geval deze twee groepen kiezers geen verkiezingsprogramma's lezen. Dat betekent dat minstens 62% van de kiezers, en waarschijnlijk nog veel meer, gaan stemmen zonder van een verkiezingsprogramma kennis te hebben genomen.

Verkiezingen zonder verkiezingsprogramma's zijn ook goed denkbaar. Tot het laatste kwart van de negentiende eeuw was het zelfs verdacht om een programma op te stellen. De heersende gedachte was dat parlementariërs onafhankelijk moesten kunnen optreden en zich niet vooraf aan een programma moesten committeren. Veel

belangrijker was de persoonlijkheid van de politicus, die niet zozeer de juiste ideeën moest hebben, maar de juiste bestuurlijke vaardigheden. Een mooi voorbeeld van deze gedachte biedt de Britse conservatieve politicus en filosoof Edmund Burke, die de inwoners van Bristol toesprak nadat zij hem tot lid van het Lagerhuis hadden verkozen. Volgens hem was het parlement de plaats om over wetsvoorstellen te discussiëren en waar parlementariërs dus ook hun mening moesten vormen. Dat kon dus niet voor de verkiezingen al gebeuren door allerlei verkiezingsbeloftes te doen of door parlamentsleden bindende stemadviezen mee te geven (iets dat toentertijd vrij vaak voorkwam). Politici moesten daarvan gevrijwaard blijven, zodat ze onafhankelijk konden bepalen wat de beste oplossing voor een probleem was. Een politicus is er in deze optiek niet alleen voor zijn kiezers, maar voor het algemeen belang. Of zoals Burke het samenvatte: *‘You choose a member indeed; but when you have chosen him, he is not member of Bristol, but he is a member of parliament.’*⁴

Zoveel vrijheid voor een politicus om zijn eigen standpunt te bepalen, werd begrijpelijkerwijs niet door iedereen gewaardeerd en met name niet door de gewone kiezer. Die schonk hem niet blindelings het vertrouwen, maar wilde van tevoren meer zekerheid over de standpunten van de politicus. Gezonde argwaan dus. Om over die standpunten meer duidelijkheid te geven, ontstonden verkiezingsprogramma's, waardoor het stemgedrag van de politicus voorspelbaarder werd.⁵ Hierdoor konden politici het vertrouwen van de kiezer winnen, en diens gezond wantrouwen overwinnen. In Nederland was het Abraham Kuyper die voor het eerst met een verkiezingsprogramma kwam. Kandidaten die het niet ondertekenden werden door zijn Antirevolutionaire Partij niet gekandideerd. Het eerste verkiezingsprogramma telde 1300 pagina's en werd in boekvorm uitgegeven.⁶

“Het eerste verkiezingsprogramma telde 1300 pagina's en werd in boekvorm uitgegeven.”

Konden verkiezingsprogramma's zo het vertrouwen in de politiek herstellen en het parlementaire stelsel democratiseren – de wensen van de kiezer en de ideeën van de Kamerleden kwamen dichterbij elkaar te liggen – tegenwoordig lijken verkiezingsprogramma's eerder het wantrouwen in de politiek te vergroten. Kiezers mogen dan de programma's zelf ongelezen laten, via de media horen ze vaak wel van de belangrijkste punten die

van Wilders: wantrouwen in de politiek

Corné Smit

erin staan. Dus weten ze dat Mark Rutte duizend euro belastingverlaging belooft en dat Emile Roemer het eigen risico in de zorg zal gaan afschaffen. Tegelijkertijd kunnen deze voorstellen vaak niet gerealiseerd worden om wat voor reden dan ook. Geen wonder dat na verkiezingen vaak gesproken wordt over gebroken verkiezingsbeloftes en onbetrouwbare politici. Gezonde achterdocht jegens politici slaat dan om in diep wantrouwen.

Tegelijkertijd kunnen populistische politici het vaak wel maken om met een miniem verkiezingsprogramma te komen, wellicht juist omdat zij wel in hoge mate vertrouwd worden. Denk aan Geert Wilders die volstaat met een A4'tje met enkele punten en nauwelijks een financiële onderbouwing. Zijn kiezer lijkt het volstrekt niet te deren. Integendeel, uit veel peilingen blijkt dat Wilders van alle politiek leiders het meest door zijn eigen achterban wordt vertrouwd.⁷ Voor Pim Fortuyn gold hetzelfde. Die kwam in 2002 niet met een verkiezingsprogramma, maar met een boek. Dat had als titel *De puinhopen van paars* en bevatte meer kritiek op de toenmalige regeringscoalitie dan voorstellen hoe het beter kon. Een financiële paragraaf had het stuk al helemaal niet. Fortuyn had geen programma nodig om door de kiezer vertrouwd te worden. Overigens vertonen populistische partijen vandaag de dag daarmee een merkwaardige overeenkomst met het aristocratische denken van honderdvijftig jaar terug: bij beiden staat de persoon van de politicus op de voorgrond en doen diens ideeën er veel minder toe.

“Het onderliggende probleem lijkt een grote overschatting van de politiek te zijn.”

Ondertussen blijft het probleem dat het wantrouwen in de gevestigde politieke partijen niet erg groot is.

Teruggaan naar het systeem van Burke is geen optie: wanneer we niet weten waar politici voor staan en ze onverwacht stemgedrag vertonen zal het wantrouwen alleen maar toenemen. Anderzijds lijkt het middel – verkiezingsprogramma's – erger te zijn dan de kwaal. Het onderliggende probleem lijkt een grote overschatting van de politiek te zijn. Politici verwachten dat als ze zelf aan de macht komen ze de problemen relatief gemakkelijk op kunnen lossen, waardoor ze in de verleiding komen te veel te beloven dat niet waar gemaakt kan worden. Anderzijds heeft ook de kiezer wellicht te grote verwachtingen van de politiek, waardoor vrijwel elke regering in zijn ogen in een teleurstelling uit zal monden. Het onderwijs en de zorg worden niet in een paar jaar verbeterd en de klimaat- en migratieproblematiek niet in een kabinetsperiode verholpen. Meer realisme is dan ook gewenst. **N**

1. 'PVV presenteert partijprogramma van één A4: '1.400 jaar jihad is de context', Volkskrant 25 augustus 2016, te raadplegen via: <http://www.volkskrant.nl/politiek/pvv-presenteert-partijprogramma-van-een-a4-1-400-jaar-jihad-is-de-context~a4364551/>
2. 'De grote waarden van Sybrand Buma passen niet in het CPB-model', Financieel Dagblad 21 september 2016, te raadplegen via: <https://fd.nl/economie-politiek/1168404/de-grote-waarden-van-sybrand-buma-passen-niet-in-het-cpb-model>
3. Nationaal Kiezersonderzoek 2012, te raadplegen via: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2013/05/nationaal-kiezersonderzoek-2012-tevredenheid-met-democratie-blijft-hoog>
4. Edmund Burke, Speech to the electors of Bristol, 3 november 1774, te raadplegen via: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch13s7.html>
5. B. Manin, *The principles of representative government*, Cambridge: Cambridge University Press 1997, p. 210.
6. J. Koch, *Abraham Kuyper: een biografie*, Amsterdam: Boom 2007, p. 189.
7. Zie bijvoorbeeld de peilingen van Maurice de Hond van 6 december 2015 en 8 januari 2017, eenvoudig te achterhalen via www.peil.nl.

Juryrechtspraak

het strafrechtelijk

Eens in de zoveel jaar speelt de aloude vraag weer op: zou het wenselijk zijn in het Nederlandse strafrechtstelsel juryrechtspraak te introduceren? Het volk wil meer inspraak, (bijna) altijd. Of het nu gaat om buitenlands beleid, ouderenzorg of strafrechtspraak, de meeste mensen voelen zich betrokken bij ten minste een van deze onderwerpen en hebben hun mening hierover al klaarliggen. In de jaren 2014-2015 was 81 procent van de Nederlanders vóór het meebeslissen door de kiezers over voor ons land belangrijke beslissingen, ofwel referenda.¹ Het is niet de volksvertegenwoordiger die in de plaats van de kiezer beslist wat ‘goed is voor het land’, maar de kiezer *zelf* die wat in te brengen heeft. Vanwege het van oudsher grote vertrouwen dat Nederlanders hebben in de rechterlijke macht, heeft de juryrechtspraak zijn weg in ons strafrechtelijke stelsel nog niet kunnen vinden. In dit stuk wordt geprobeerd overeenkomsten te vinden tussen argumenten voor en tegen juryrechtspraak en referenda.

Democratische legitimatie en begrip

De gemoederen in strafzaken lopen soms hoog op. Dit werd pijnlijk duidelijk in de zaak waarin een vrachtwagenchauffeur een vrouw, een man en hun kleinkind doodreed. De vader van het overleden kind gooide, nadat de rechter de vrachtwagenchauffeur een taakstraf van 120 uur had opgelegd, een stoel naar de rechter.² Dit is best begrijpelijk vanuit het perspectief van iemand die zijn kind heeft verloren door het ongeluk. Dat de chauffeur deze (lichte) straf heeft gekregen, is lastig te verkopen aan de maatschappij, hoe juist de opgelegde straf juridisch ook moge zijn. Zo’n vonnis zorgt ervoor dat de kloof tussen de rechtspraak en de maatschappij vergroot. Wanneer de samenleving een stem krijgt in het strafproces, zal er meer begrip ontstaan voor gemaakte keuzes.

Hierom zou juryrechtspraak van belang zijn. Zo voerde voormalig vicepresident van de Rechtbank Amsterdam, mr. Van den Bergh, aan dat juryrechtspraak vooral belangrijk is in het kader van de burgerparticipatie. De democratische legitimatie van juryrechtspraak zal voor meer begrip zorgen in de maatschappij voor bijvoorbeeld een vrijspraak die ten onrechte is gegeven, omdat de burger heeft meebeslist. Hierdoor verkleint volgens hem de kloof tussen de burger en de rechtspraak.³

Hier is de parallel met het referendum zichtbaar. Als argument voor het houden van referenda kan naar

voren worden gebracht dat referenda bijdragen aan burgerparticipatie. Al verdient hier natuurlijk aantekening dat de rechter dan wel democratisch gelegitimeerd is om vonnissen te wijzen, maar niet democratisch gekozen is. Dit, in tegenstelling tot het wel democratisch gekozen parlement. De politiek kent dus, in tegenstelling tot de rechtspraak, al een zekere vorm van burgerparticipatie via de stembus. Daarbij is ook van belang dat de rechter juist niet democratisch gelegitimeerd *hoeft* te zijn.

“De democratische legitimatie van juryrechtspraak zal voor meer begrip zorgen in de maatschappij voor bijvoorbeeld een vrijspraak die ten onrechte is gegeven, omdat de burger heeft meebeslist.”

Het onderbuikgevoel

Desalniettemin kleeft er ook een groot praktisch bezwaar aan juryrechtspraak. Naast het feit dat het naar alle waarschijnlijkheid erg duur zou zijn om juryrechtspraak in Nederland in te voeren,⁵ is het erg lastig een representatieve afspiegeling van de bevolking als jury aan te stellen en laat een jury, net als burgers bij referenda doen, persoonlijke motieven een rol spelen bij de beslissing om wel of niet tot een veroordeling te komen.

In dit kader is de documentaire over sportlegende O.J. Simpson die de NPO begin januari 2017 uitzond, *Made in America*, erg interessant en ik beveel u allen dan ook van harte aan deze documentaire terug te kijken. Simpson werd verdacht van de moord op zijn ex-vrouw en een vriend van haar. Het OM koos er in dit geval voor de zaak aan te brengen bij de rechtbank in *downtown* L.A. in plaats van bij de rechtbank in Santa Monica, waar de moord had plaatsgevonden. Deze keuze beïnvloedde de samenstelling van de jury in belangrijke mate. Zij leidde er namelijk toe dat de jury voor het overgrote deel uit zwarte juryleden bestond (9 van de 12), terwijl de jury voornamelijk wit zou zijn geweest als het proces in Santa Monica had plaatsgevonden.⁶ In principe zou dit natuurlijk geen bezwaar moeten zijn; juryleden worden immers op uiterst nauwkeurige wijze geselecteerd alvorens zij een taak als *juror* mogen vervullen, waarbij onder meer wordt gelet op de onpartijdigheid en onafhankelijkheid van juryleden bij de zaak. Ras doet er daarbij natuurlijk niet toe.

In dit geval lag dat anders. Hoewel de juryleden wel degelijk de accurate procedure hadden doorlopen en dus

konden worden bestempeld als ‘onafhankelijk’, bleken zij dit toch niet helemaal te zijn. Simpsons advocaten speelden in deze zaak namelijk de *race card*. Ze deden het voorkomen alsof Simpson het slachtoffer was geworden van de (destijds) bestaande (blanke) politiehaat jegens Afro-Amerikanen. Het proces draaide uiteindelijk alleen nog om de rassenproblematiek en de grote raciale misstanden in de Amerikaanse samenleving in plaats van om de moord. De meeste Afro-Amerikanen geloofden dat Simpson erin geluisd was en waren daardoor overtuigd van zijn onschuld, ondanks het feit dat het bewijs dat Simpson de moordenaar was overweldigend was. Conclusie: de jury sprak Simpson vrij van moord, na slechts 3,5 uur te hebben gedelibereerd over deze zaak, die een jaar had geduurd. Dat het OM in deze zaak steken heeft laten vallen, kan niet worden ontkend. Desalniettemin geven de juryleden in de documentaire aan dat zij zich bij hun beslissing Simpson vrij te spreken (mede) hebben laten leiden door de geschetste maatschappelijke omstandigheden.

“Hoe onafhankelijk een jurylid volgens de selectieprocedure ook is, sentimenten spelen dus een rol bij de eindbeslissing, net als bij referenda.”

Hoe onafhankelijk een jurylid volgens de selectieprocedure ook is, sentimenten spelen dus een rol bij de eindbeslissing, net als bij referenda. De uitslagen van referenda worden tegenwoordig gekenmerkt door de zogenaamde ‘onderbuikgevoelstem’. Vaak speelt het eigenlijke thema nog maar een marginale rol, terwijl het volk om een andere reden zijn stem voor of tegen iets uitbrengt (voorbeelden zijn de *anti establishment vote* tijdens het Brexit-referendum, de stem tegen Renzi tijdens het Italiaanse referendum met betrekking tot een grondwetswijziging en natuurlijk ons eigen referendum inzake het verdrag met Oekraïne).

Expertise

Wat bij referenda opvalt, is dat mensen de kundige volksvertegenwoordigers die verstand hebben van zaken blijkbaar niet voldoende vertrouwen om de afweging voor hen te maken. Is het ergens niet gek dat burgers van mening zijn dat zij zelf beter in staat zijn een keuze te maken dan degenen die de betreffende dossiers door en door kennen, wiens *werk* het is om deze burgers zo goed mogelijk te vertegenwoordigen?

Dezelfde redenering gaat mijns inziens op ten aanzien van juryrechtspraak binnen het strafrecht. Zouden rechters niet veel beter bij machte zijn een oordeel te vellen over de vraag of een verdachte zich schuldig heeft gemaakt aan een strafbaar feit dan gewone burgers? Rechters hebben er immers voor gestudeerd om dergelijke zaken te berechten. Burgers hebben dat niet en oordelen daardoor meer op gevoel. In de strafrechtelijke juryrechtspraak spelen de media bovendien een rol van betekenis. Zo is gebleken dat als jury’s cameraopnamen in slow motion worden getoond, juryleden eerder geneigd zijn te denken dat een verdachte langer de tijd heeft gehad om na te denken over de misdaad.⁷ De professionele rechter zou hierop meer bedacht kunnen zijn dan de leek.

Conclusie

Juryrechtspraak en referenda kennen dus overeenkomstige elementen: democratische legitimiteit, maatschappelijke sentimenten en het gebrek aan expertise. Zo lijkt de juryrechtspraak het strafrechtelijke referendum te zijn. Hiermee is overigens niet gezegd dat het überhaupt niet goed zou zijn dat de burger inspraak heeft op het strafproces via juryrechtspraak. Het is zaak dat de bezwaren, die mijns inziens zwaar wegen, worden weggenomen. **N**

1. J. den Ridder e.a., *Burgerperspectieven 2016-1*, Sociaal en Cultureel Planbureau: Den Haag 2016, p. 33.
2. ‘Man gooit stoel naar rechter’, NOS, 23 september 2015.
3. W.M. van den Bergh, ‘Leek oordeelt net zo goed als een rechter’, NRC, 14 april 2008.
4. E. van Zwam, ‘Referenda stimuleren burgerparticipatie’, Binnenlands Bestuur, 3 juli 2009.
5. Th.A. de Roos, *Is de invoering van lekenrechtspraak in de Nederlandse strafrechtspleging gewenst?*, Universiteit van Tilburg: Tilburg 2006, p. 98.
6. ‘The O.J. Simpson Trial: The Jury’, University of Michigan Kansas City, <http://law2.umkc.edu/faculty/projects/ftrials/simpson/jurypage.html>.
7. H. Khaleedi, ‘How slow-motion video footage misleads juries’, The Guardian, 2 augustus 2016.

Kunnen we even meekijken

De betalingswereld anno

In december berichtten meerdere kranten erover en stonden ook verscheidene *social media* bol van de verontwaardiging: banken zouden binnenkort de betaalgegevens van hun klanten doorverkopen aan derde partijen.¹ Aangezien het een Europees initiatief zou zijn, moesten zowel Den Haag als Brussel het ontgelden in vele *comment*-secties van de online berichtgeving. Los van de gedachte dat zulke berichtgeving vrij schadelijk kan zijn indien het aan enige nuance ontbreekt, kan worden gesteld dat de boodschap niet goed overgebracht is op de maatschappij – er wordt immers helemaal niets doorverkocht. Hoe zit het dan wel in elkaar?

De gedachte achter de ophanden zijnde veranderingen komt voort uit de Herzene Richtlijn Betaaldiensten, beter bekend als de Payment Services Directives II (hierna: PSD II)². Deze zal begin 2018 geïmplementeerd moeten zijn in de Nederlandse wetgeving. De nu geldende PSD, de PSD I, ziet op het introduceren en harmoniseren van regelgeving omtrent betaaldienstaanbieders. Bij laatstgenoemde kan onder andere gedacht worden aan partijen als Buckaroo en Adyen. Deze partijen zorgen ervoor dat jouw betaling aan de webwinkel optimaal verloopt en fungeren hierbij als een soort tussenpersoon – zo zal op jouw bankafschrift eerder een Stichting Dergengelden Buckaroo staan in plaats van een Bol.com. Uiteraard is het hier geschetste beeld sterk versimpeld en zien partijen in de betaaldienstverlening, die overigens meer op zich nemen dan slechts het faciliteren van deze specifieke betaaldienst, zich geconfronteerd met vele uitdagingen. Deze worden deels verholpen met de komst van de PSD II. Zo beoogt de PSD II de gesignaleerde problematiek naar aanleiding van de PSD I weg te nemen door vage en achterhaalde terminologie nader te specificeren. Een andere doelstelling is het versterken van een interne markt op het terrein van betalingsverkeer. Een deel van de problematiek komt echter ook juist voort uit de PSD II. De laatste doelstelling, waar men nu zo over struikelt, ziet het op het stimuleren en faciliteren van innovaties. Hierbij moet men onder meer denken aan het reguleren van betaaldiensten die zijn geïntroduceerd na de invoering van de PSD I, maar de ogenschijnlijk onschuldige doelstelling is wel de bakermat van de krantenkoppen die zoveel commotie hebben veroorzaakt. Dit komt doordat de uitwerking van het stimuleren van bedoelde innovatie ertoe leidt dat de PSD een mogelijkheid creëert waarbij betaalgegevens terecht komen bij een partij die niet jouw bank is.

Hoewel reeds voorop staat en in diverse media³ duidelijk is gemaakt dat absoluut geen sprake is van *doorverkoop* van informatie en het commerciële aspect in die zin weggestreept kan worden, kan niet worden gesteld dat de brand meteen geblust is. Immers; nu er betaalgegevens bij een ‘niet-bank’ terecht komen, is het niet meer dan logisch dat er vele vragen rijzen in de maatschappij. Onder welke voorwaarden gebeurt dit? Welke partijen krijgen deze gegevens in handen? Hoe en wanneer worden deze partijen getoetst? En; waarom gebeurt dit überhaupt?

“Nu er betaalgegevens bij een ‘niet-bank’ terecht komen, is het niet meer dan logisch dat er vele vragen rijzen in de maatschappij.”

Om een goed beeld te schetsen van de PSD II zullen enkele veranderingen die de PSD II met zich brengt kort worden aangestipt. Het toepassingsbereik van de regelgeving wordt verder uitgebreid, waardoor ook transacties in niet-EU-valuta onder de PSD II kunnen vallen op het gebied van informatievoorziening en transparantie. Momenteel komen er per pinbetaling bepaalde (interbancaire) kosten voor rekening van de winkelier en in geval van een laag pinbedrag worden deze pinkosten soms door de winkelier doorberekend aan de klant. Met de PSD II zullen deze kosten worden verlaagd. Ook is er vanuit de bankensector een initiatief ontsproten met als doel de elektronische betalingsstandaarden in de EU te harmoniseren; de *Single European Payments Area* (hierna: SEPA) probeert middels uniforme regels en technische standaarden dit doel te bereiken. Voor de consument is de invoering van de IBAN wellicht het meest bekende gevolg van de SEPA. De PSD zet het wettelijke raamwerk uit en aan de hand hiervan kan SEPA het een en ander verder regelen. De PSD II (met, in tegenstelling tot SEPA, een Europese wettelijke grondslag) trekt de regelgeving omtrent automatische incasso's gelijk met deze SEPA-richtlijnen. De laatste te bespreken en wellicht meest belangrijke verandering ziet op het verruimen van de toegang tot de betaalrekening, die ook voor een nieuwe categorie open zal staan: de *‘third party service providers’*. Zij zijn noch betaler/begunstigde, noch de bank(en) waar de betaalrekeningen worden aangehouden. Deze derde partijen bieden een betaaldienst waartoe toegang tot de betaalrekening vereist is. Voor alle duidelijkheid: een Adyen of Buckaroo heeft dit dus uitdrukkelijk niet. Met de *‘access to the account’* (ook wel: XS2A) worden er twee diensten geïntroduceerd door de PSD II: rekeninginformatiediensten en

in uw bankrekening?

2018 nader beschouwd

Fatima Jarmohamed

betalingeninitiatiediensten. Eerstgenoemde dienst stelt partijen in staat om rekeninginformatie van een of meerdere rekeningen te gebruiken in een toepassing als de rekeninghouder hier toestemming voor geeft. Denk hierbij aan gebruiksvriendelijke huishoudboekjes en dergelijke. Banken moeten de benodigde rekeninginformatie beschikbaar stellen, maar spelen geen verdere rol in de communicatie tussen de derde partij en de klant voor wat betreft de dienst die de derde partij aanbiedt. De betalingsinitiatiedienst stelt derden in staat om met toestemming van de rekeninghouder betalingstransacties te initiëren via een internettoepassing. Denk hierbij bijvoorbeeld aan Tikkie, waarover later meer. Ook hier worden banken verplicht tot het ondersteunen van de functionaliteit.⁴

Nu meer duidelijkheid bestaat over de PSD II zal hierna meer aandacht worden besteed aan de achterliggende ratio ervan en de wijze waarop uitvoering zal worden gegeven aan de veranderingen. Gezien voorop staat dat de PSD II consequenties zal hebben die door vrijwel iedereen met een bankrekening voelbaar zullen zijn, is het van belang hier voldoende duidelijkheid over te hebben.

“De PSD II zal consequenties hebben die door vrijwel iedereen met een bankrekening voelbaar zullen zijn.”

Met deze wet ligt er veel moois in het verschiet voor de klant: de klant kan een huishoudboekje bijhouden via een mobiele en makkelijk toegankelijke app, de klant kan gebruik maken van beleggingsapps, er kan sneller, makkelijker en goedkoper⁵ worden betaald en er kan ook makkelijker hypotheekadvies worden verstrekt doordat de hypotheekadviseur makkelijker kan inzien wat de financiële draagkracht van de cliënt is – de cliënt hoeft niet meer in de weer met loonstrookjes e.d. om geadviseerd te worden. De AFM is (logischerwijs) echter wat terughoudend in haar enthousiasme; tegenover het erkennen dat er ‘prachtige diensten voor consumenten ontwikkeld kunnen worden’, staat de constatering er ‘ook hele nare dingen gedaan kunnen worden’.⁶ Daarnaast moet echter ook bedacht worden dat het misschien helemaal niet wenselijk is dat bepaalde financiële producten ‘relatief makkelijk’ beschikbaar kunnen worden gesteld. Wellicht gaat de consument door het toenemende gebruikersgemak sneller over

tot beursttransacties of het afsluiten van een lening. Nu de zorgplicht wettelijk is vastgesteld,⁷ bestaat de hoop dat de nieuwe spelers de consument voldoende zullen informeren over desbetreffende diensten en producten om impulsiviteit, waar mogelijk, tegen te gaan.

Zoals reeds aangestipt is een van de doelstellingen van de PSD II het bevorderen van het innoveren van het bankwezen en betalingsverkeer, wat vooralsnog schijnt te lukken. Immers, als jij niet investeert in het betaalgemak van je cliënt, doet iemand anders dat wel. Kijk naar Tikkie; geïnitieerd door ABN Amro maar te gebruiken door iedereen met een Nederlandse betaalrekening, waarbij een terugbetalingsverzoek heel makkelijk via WhatsApp gedeeld kan worden. Ook ING heeft een dergelijke app (Twyp) gelanceerd, die eind 2016 overigens weer gestopt werd. Zodoende dwingt de PSD II de bancaire sector te anticiperen op de versoepeling van de betalingswereld.

“Als jij niet investeert in het betaalgemak van je cliënt, doet iemand anders dat wel.”

Stel dat Tikkie niet was opgezet door ABN Amro. Zou met de komst van de PSD II iedereen met een beetje kennis van een programmeertaal dan een dergelijke app kunnen bouwen die toegang tot de betaalrekening van een gewillige consument zou hebben? Uiteraard niet. Om inzage in de bankgegevens van een particulier te krijgen, moet desbetreffende partij beschikken over een betaalvergunning of een andere speciale registratie voor het inzien van betaalgegevens die verstrekt is door De Nederlandsche Bank of een andere centrale bank in Europa. Het Europese financiële recht kent het paspoortbeginsel, dat er kortgezegd op neer komt dat het financiële ondernemingen (binnen de EER plus Noorwegen, Liechtenstein, IJsland) toegestaan is om op basis van de vergunning in de lidstaat van herkomst actief te zijn op de financiële markten in de overige lidstaten. Mocht een Nederlandse startup nu een groots idee hebben en van een dergelijk Europees paspoort gebruik willen maken, wendt hij zich tot DNB met het verzoek om hem een vergunning toe te kennen. Zo blijkt ook dat het aantal vergunningaanvragen bij DNB de afgelopen tijd is toegenomen. De oplettende lezer vraagt zich wellicht af of een malafide partij via een achterdeur ook aan de benodigde vergunning kan komen en dat is ook meteen de vraag die de AFM stelt.⁸ Hoewel de wens tot harmonisatie reeds bestaat en uitvoering kent, kan (nog)

niet worden gesteld dat elke lidstaat dezelfde grondigheid betracht bij het toekennen van vergunningen. Dit betekent overigens ook dat, naar de huidige situatie, een Nederlandse consument zou moeten begrijpen wat het verschil tussen verleende vergunning uit verschillende lidstaten zou betekenen.⁹ De toezichthouders realiseren zich dat er gekeken moet worden naar een oplossing om in Europees verband eventuele onderlinge verschillen zo veel mogelijk weg te nemen.

Ook in de Nederlandse politiek is er aandacht gezet voor de onderlinge verschillen in waarde die gehecht kan worden aan de toegekende vergunning door de verschillende lidstaten. Een initiatiefnota over de financiële sector en big data¹⁰ stipt dit punt aan, waarbij overigens de opmerking moet worden gemaakt dat hier voornamelijk wordt gesproken over de verschillen tussen de lidstaten wat betreft hun principes omtrent privacy. Maar, aangezien per mei 2018 de Algemene Verordening Gegevensbescherming (hierna: AVG) van toepassing zal zijn en zal gelden als dé Europese privacywet, valt het wellicht mee met de achterdeurtjes die gevonden kunnen worden.

Uiteraard wordt er in de PSD II zelf ook aandacht besteed aan het waarborgen van privacy en gegevensbescherming. In de considerans wordt gesteld dat de *European Banking Authority* (hierna: EBA) technische reguleringsnormen ontwikkelt betreffende authenticatie en communicatie. Hierbij dient EBA systematisch het privacy-aspect te beoordelen en in aanmerking te nemen met het oog op het vaststellen van de risico's die met elk van de beschikbare technische mogelijkheden gepaard gaan, en de mogelijke remedies om gevaren voor de gegevensbescherming tot een minimum te beperken. Deze technische reguleringsnormen zouden op moment

van dit schrijven net gepubliceerd moeten zijn, maar de EBA heeft aangegeven dit met (minstens) een maand uit te moeten stellen. Onder andere een teveel aan tegenstrijdige belangen waar de EBA mee te maken heeft, maakt het opstellen van de zogenoemde *Regulatory Technical Standards* (RTS) bijzonder ingewikkeld. Pas na bekendmaking van deze RTS kan er meer duidelijkheid worden gegeven over de implementatie-aspecten omtrent de (relatief omstreden) XS2A.

Wat betreft het toezicht op de gegevensbescherming spelen zowel de Autoriteit Persoonsgegevens als de AFM een rol: de Autoriteit Persoonsgegevens uit hoofde van haar bevoegdheid op grond van hetzij de Wbp, hetzij de AVG en de AFM op grond van de Wft.¹² Het is echter nog niet geheel bekend hoe men aan deze verdeling van toezicht uitvoering zal geven.¹³ Niet alleen het toezicht vloeit voort uit de AVG. Uit artikel 94 van de PSD II blijkt dat betalingssystemen en betaaldienstaanbieders bij o.a. verwerking van persoonsgegevens (wat toegestaan is indien dit noodzakelijk is voor de voorkoming van, het onderzoek naar en opsporing naar betalingsfraude) overeenkomstig de AVG dienen te handelen. Daarnaast mogen betaaldienstaanbieders alleen met de uitdrukkelijke toestemming van de betalingsdienstgebruiker toegang krijgen tot persoonsgegevens en deze verwerken en bewaren, met als eis dat dit noodzakelijk zou moeten zijn voor het aanbieden van hun betalingsdiensten.¹⁴

Deze harde eis dat de consument toestemming moet hebben gegeven, zorgt niet automatisch voor een situatie waarin alles nauwkeurig afgewogen is alvorens men instemming verleent aan de derde partij. Wat de indieners van de eerder genoemde initiatiefnota zeer terecht stellen, is dat een groot deel van de Nederlandse bevolking zich zorgen maakt over de commerciële

exploitatie van betaalgegevens door verkoop aan derden, maar tegelijkertijd blijken consumenten makkelijk in te stemmen met allerlei voorwaarden in mobiele apps die bedrijven beschikking geven over privacygevoelige data, zoals contact- en locatiegegevens.¹⁵ Dit zou impliceren dat consumenten alsnog meer beschermd zou moeten worden tegen zichzelf. Eenmaal gedeeld met het publiek, kan informatie niet meer privé gehouden worden – wat privacy betreft is er geen weg terug.

“Eenmaal gedeeld met het publiek, kan informatie niet meer privé gehouden worden.”

Aan de andere kant is het wellicht verstandig om de privacy-kaart niet al te vaak te spelen. Bij bijzonder veel ontwikkelingen anno 2017 ligt het gevaar van privacy-verlies op de loer, waar terecht voor gewaarschuwd moet worden. Echter kan dit, bij een gebrek aan (meer diepgaande) kennis, resulteren in een algeheel gevoel van innovatieweerstand. Bij ingewikkelde situaties zoals deze – de gemiddelde consument zal bijvoorbeeld niet snel de Wft erbij pakken om na te lopen of een aangeboden dienst valt onder het verlenen van een betaaldienst in de zin van de Wft – is het belangrijk om zo duidelijk en overzichtelijk mogelijk te communiceren over veranderingen die aanstaande zijn. Om enige nuance aan te brengen in het medialandschap en de zin van de onzin te kunnen scheiden, is een actieve houding (van de overheid?) gewenst om te voorkomen dat de consument angstig reageert op onjuiste nieuwsberichten en een algeheel anti-Europa- en anti-banken-sentiment wordt aangewakkerd.

Een ander punt dat nauw samenhangt met privacy en gegevensbescherming is de vraag op welke manieren de data ingezet zouden mogen worden. Laten we stellen dat alle partijen voldoen aan maximale privacy-eisen, betekent dit dat de consument meteen gerust kan zijn? De vraag die hiermee samenhangt is er een die wellicht geen antwoord kent. Mogen data die ‘vergaard’ zijn door een bank, die een nutsfunctie heeft, door een commerciële partij worden gebruikt om het leven van de gebruiker te vergemakkelijken? Denk hierbij bijvoorbeeld aan Google Wallet of Facebook Payments, maar met de PSD II kunnen er meer initiatieven van de grond komen. Het staat vast dat de bancaire wereld niet blij is met de ontwikkelingen die PSD II met zich brengt. Wat echter niet helemaal duidelijk is, is of deze houding voortkomt uit hun angsten voor de risico’s die hieruit kunnen voortvloeien, of dat het een houding is van een speler die zich met veel meer concurrentie geconfronteerd ziet. Voor vele FinTech-startups opent de PSD II veel deuren, wat tegen het zere been van ‘de bank’ schopt.

“Mogen data die ‘vergaard’ zijn door een bank, die een nutsfunctie heeft, door een commerciële partij worden gebruikt om het leven van de gebruiker te vergemakkelijken?”

Waar wel consensus over bestaat is de stelling dat de PSD II een hoofdpijndossier kan vormen voor degenen die er op professioneel vlak te maken mee (zullen) hebben. Zoals gesteld zit de duivel in de details – en dat de PSD II bijzonder gedetailleerd¹⁶ is, is een gegeven. Daarnaast moet men, en met name de nieuwe FinTech-spelers, zich realiseren dat hoewel de huidige technologische ontwikkelingen veel deuren openen, het nog altijd gaat om een sterk gereguleerde financiële markt. Haalbaar en haalbaar zullen dus niet hetzelfde betekenen. De complexiteit van de betalingsindustrie moet niet onderschat worden. Dit houdt in dat er een continue vertaalslag gemaakt moet worden tussen de kenner en de leek. Wat de invoering van de PSD II precies zal betekenen voor de bancaire sector valt te bezien, dit blijft speculeren. Dat er veel zal veranderen, staat echter ruimschoots vast. **N**

1. <http://www.trouw.nl/tr/nl/39683/nbsp/article/detail/4426192/2016/12/01/Derden-mogen-straks-meekijken-in-je-bankrekeningen-gdhtml>.
2. Richtlijn (EU) 2015/2366.
3. Zie voetnoot 1.
4. <http://www.enigmaconsulting.nl/riskandcompliance/artikelen/psd2-de-wijzigingen/>.
5. Hiermee worden de kosten bedoeld die gemoeid zijn met betalingstransacties.
6. <http://nos.nl/artikel/2145844-afm-vreest-misbruik-als-banken-klantgegevens-gaan-delen.html>.
7. Art. 4:24a Wft.
8. <http://nos.nl/artikel/2145844-afm-vreest-misbruik-als-banken-klantgegevens-gaan-delen.html>.
9. F. van Dalsen, ‘We willen de drempel om de AFM te spreken lager maken’ (interview met Reinier Pollmann, programmamanager Innovatie en FinTech AFM), IEXProfs, juni 2016, p. 32-35.
10. Kamerstukken II 2016/17, 34616, 2.
11. Considerans (94) PSD II.
12. Indien een financiële onderneming veel met gevoelige klantdata werkt, houdt een beheerste en integere bedrijfsvoering in dat hier extra aandacht wordt gegeven. De AFM voert het gedragstoezicht op financiële ondernemingen en besteedt dus ook aandacht aan deze punten.
13. F. van Dalsen, ‘We willen de drempel om de AFM te spreken lager maken’ (interview met Reinier Pollmann, programmamanager Innovatie en FinTech AFM), IEXProfs, juni 2016, p. 32-35.
14. Art. 94 Richtlijn (EU) 2015/2366, PSD II.
15. Kamerstukken II 2016/17, 34616, 2, p. 4 en Maatschappelijk Overleg Betalingsverkeer (MOB), Opmattingen van Nederlanders ten aanzien van het gebruik van betaalgegevens door banken en andere partijen, 2015.
16. Voor meer voorbeelden waar juristen zich mee geconfronteerd zien, zie ook <http://www.bankingtech.com/488492/psd-ii-the-devil-is-in-the-detail/>.

Dirkzwager

advocaten & notarissen

Advertorial

In de advertorial van deze maand komen advocaat-stagiaires Esther Mommers en Sebastiaan van der Kant van Dirkzwager aan het woord. Beiden hebben rechten gestudeerd in Leiden en vertellen met enthousiasme over hun functies binnen een top-twintig advocatenkantoor.

1. Kunt u wat vertellen over uzelf en uw functie binnen Dirkzwager?

Sebastiaan: Ik heb mijn bachelor Rechtsgeleerdheid aan de Universiteit Leiden afgerond. Vervolgens heb ik de master Ondernemingsrecht ook in Leiden afgerond waarbij ik mijn scriptie heb geschreven over de beloning van bestuurders. In mijn studententijd heb ik in een groot studentenhuus om de hoek van het KOG gewoond. Na mijn studie ben ik op 1 juli 2012 begonnen bij Dirkzwager als advocaat-stagiair op de sectie ondernemingsrecht. Ik houd mij voornamelijk bezig met het bijstaan van ondernemingen (nationaal als internationaal) in de meest brede zin van het woord. Het opstellen en beoordelen van overeenkomsten, het vormgeven en evalueren van samenwerkingen en het procederen en adviseren als gevolg van geschillen zijn een aantal voorbeelden van mijn werkzaamheden. Daarnaast houd ik mij ook bezig met energierecht.

Esther: In 2005 ben ik rechten gaan studeren aan de Universiteit Leiden. Daar heb ik de bachelor Rechtsgeleerdheid en de master Ondernemingsrecht & Intellectueel Eigendomsrecht afgerond. Tijdens mijn studie heb ik ook een minor Brain & Cognition gevolgd en heb ik zes maanden in Thessaloniki gestudeerd. Sinds 2013 ben ik advocaat-stagiair op de afdeling IE&ICT-recht bij Dirkzwager.

2. Hoe bent u bij Dirkzwager terecht gekomen?

Sebastiaan: Ik ben een vacature tegengekomen op een website. De vacature, en meer in het bijzonder het type persoon dat Dirkzwager zocht, sprak mij erg aan. Dirkzwager zocht letterlijk een 'proactieve advocaat'. Uit mijn eerste gesprek bleek dat het vanuit Dirkzwager de bedoeling was dat de advocaat-stagiair zo snel mogelijk volwaardig binnen kantoor mee zou draaien, dat cliëntencontact meteen kon worden gelegd, dat er volop ruimte zou zijn voor het doen van acquisitie en dat er ook al vrij snel mocht worden geprocedeerd (mijn eerste comparitie had ik één week na mijn beëdiging). Dat sprak mij erg aan.

Esther: Ik had via-via van Dirkzwager gehoord en zag aan het einde van mijn studie dat er een vacature bestond op deze sectie, precies het gebied waarop ik was afgestudeerd in combinatie met ICT-recht en privacyrecht: rechtsgebieden op zeer actuele onderwerpen. Ik heb dan ook direct gereageerd.

3. Hoe heeft u de overgang van uw studietijd naar het werkende leven ervaren?

Sebastiaan: De overgang van mijn studententijd naar het werkende leven was eigenlijk wel een vloeiende. In de laatste fase van mijn studie liep ik al stages en was ik verbonden aan een groot advocatenkantoor als werkstudent. Het aanwezig zijn op een kantoor en het verrichten van werk gedurende een gehele werkweek was in het begin wel even wennen. Je moet ook je sociale afspraken (meer) gaan plannen.

Esther: Uiteraard kent het werkende leven een heel ander ritme dan het studentenleven, dus dat is altijd een aanpassing. Mijn ervaring is echter dat dit heel natuurlijk gaat, doordat je aan het einde van je studententijd een punt bereikt waarop je toe bent aan de volgende uitdaging. Al met al bevalt ook het werkende leven goed. De belangrijkste les die ik daarbij heb geleerd betreft de ins & outs van goed plannen met zeer drukke agenda's.

4. In welk rechtsgebied onderscheidt Dirkzwager zich van andere kantoren?

Sebastiaan: Op meerdere rechtsgebieden heeft Dirkzwager zowel regionaal als landelijk een onderscheidend vermogen. Dit typeert zich voornamelijk door het niveau van kennis en de steeds verdergaande specialisaties die de advocaten hebben c.q. zichzelf eigen maken. Daarnaast is Dirkzwager onderscheidend door de nauwe interne samenwerking tussen de secties. Zo kan een cliënt bij een overname snel schakelen met advocaten van bijvoorbeeld ondernemingsrecht, arbeidsrecht en IE-recht. Ook de samenwerking tussen de advocaten en notarissen is uniek.

5. Wat kenmerkt de typische Dirkzwager-advocaat?

Sebastiaan: Ik denk dat het met de aanwezigheid van bijna 100 advocaten op kantoor moeilijk is om één type

‘Dirkzwager-advocaat’ te omschrijven. Ik denk echter wel dat veel mensen die bij Dirkzwager als advocaat werkzaam zijn, iets ondernemend in zich hebben. Wij krijgen op kantoor veel vrijheid om artikelen te publiceren, om te netwerken en om proactief zelf een klantenkring op te bouwen. Dit proactieve, zowel intern als extern, zie ik wel bij veel collega’s terug.

Esther: Er is niet één typische Dirkzwager-advocaat te noemen. Als groot kantoor met meerdere sectie is het ook de combinatie die sterk maakt en zullen niet alle types hetzelfde zijn. In grote lijnen is de houding van de mensen bij Dirkzwager echter te omschrijven als vooruitstrevend, collegiaal en no-nonsense.

6. Dirkzwager heeft als eigen interne opleidingsprogramma de ‘Dirkzwager Academy’. Hoe heeft u deze opleiding ervaren?

Sebastiaan: Het voordeel van een interne opleiding is dat je op gezette momenten kan worden bijgepraat over jouw vakgebied. Vaak worden er cursussen verzorgd door hoogleraren.

Esther: De Dirkzwager Academy ondersteunt alle medewerkers bij de ontwikkeling van zowel hun vakinhoudelijke kennis als hun persoonlijke en professionele vaardigheden. Daarnaast kent specifiek de sectie IE/IT twee keer per jaar een cursus met alle actualiteiten op het gebied van het intellectueel eigendomsrecht, gegevens door prof. mr. Paul Geerts. Met deze goedgevulde agenda doen we ieder jaar weer extra kwalitatieve kennis op ons eigen vakgebied op en worden we gestimuleerd in het ontwikkelen van vaardigheden die voor de praktijk relevant zijn.

7. Een student gaat stage lopen en moet kiezen tussen Dirkzwager en een ander advocatenkantoor. Waarom zou deze student dan kiezen voor Dirkzwager?

Sebastiaan: Dirkzwager hecht er veel waarde aan dat de student daadwerkelijk na een stage vertrekt met het idee dat hij of zij iets heeft geleerd en een inkijk heeft gekregen in het werk dat een advocaat hier op kantoor doet. Wat ik in ieder geval bij ons op de sectie veel zie is dat de student al vanaf dag één juridisch uitdagend werk krijgt. Zo krijgt een student vaak al in de eerste week een dossier met de vraag om een eerste opzet te maken voor een processtuk of een overeenkomst. Aan de hand van het ingeleverde werk neemt een advocaat vervolgens de tijd om samen met de student het stuk door te spreken. Het is logisch dat het stuk niet meteen foutloos is, maar van de uitleg en aantekeningen kan de student daadwerkelijk iets leren. Dit zal één van de redenen voor een student kunnen zijn om voor Dirkzwager te kiezen. Persoonlijke aandacht, oog voor ontwikkeling en niet enkel de gehele stageperiode memo’s schrijven. Een studentstage wordt in de regel doorlopen op twee verschillende secties (mede) aan de hand van de voorkeuren van de student.

Esther: Het is aan te raden een stage te lopen op een kantoor waarin je ook geïnteresseerd zou zijn voor je loopbaan. Als de sfeer van Dirkzwager de student aanspreekt, is

dat de beste graadmeter om voor het kantoor te kiezen en dan is een stage dus sterk aan te raden. Pas wanneer je daadwerkelijk een aantal weken meedraait, beseft je wat het werk van een advocaat inhoudt en kun je ook aftasten welk rechtsgebied of kantoor het best bij jouw interesses past.

Als student kun je vanaf het derde jaar van je bachelor studentstage lopen bij Dirkzwager. Je kunt solliciteren voor een studentstage waarbij je in Arnhem op twee secties binnen kantoor drie weken volledig meedraait. Meer informatie daarover vind je op:

<http://www.werkenbijdirkzwager.nl/studenten/wo>

8. Heeft u tips voor studenten die zouden willen solliciteren bij Dirkzwager?

Sebastiaan: Voor het solliciteren naar een functie binnen Dirkzwager, en voor solliciteren in het algemeen, is het belangrijk om je te verdiepen in het kantoor. Kijk op de website van Dirkzwager en zorg dat je je een beetje inleest over het kantoor, de manier van werken van Dirkzwager, de mensen waarmee je een gesprek hebt e.d. Gebruik die informatie om ook in je brief, en mogelijk later in een gesprek, aan te geven waarom je bij Dirkzwager past en vice versa. Daarnaast is het altijd goed om te laten zien dat je naast je studie relevante (neven)werkzaamheden hebt verricht en dat je proactief bent.

Esther: Wat opvalt is dat sollicitanten vaak weinig onderzoek hebben gedaan naar het kantoor en/of de mensen bij Dirkzwager. Een wellicht vaak gehoorde maar ook echt waardevolle tip is om van tevoren contact op te nemen met iemand binnen kantoor die je wellicht kent of anders met degene die bij de vacature wordt vermeld. Je kunt zo al veel informatie krijgen over de vaardigheden die vereist zijn voor de betreffende functie en het is ook geen enkel probleem om dan vragen te stellen over de sfeer en wensen binnen de sectie waarvoor je solliciteert. Om vervolgens op te vallen tussen een behoorlijk aantal sollicitanten, is het belangrijk om tijdens je studie in jezelf te investeren en (relevant) bestuurswerk of andere nevenactiviteiten te ondernemen. **N**

Over de situatie in de Griekse vluchtelingenkampen en de

Op 18 maart 2016 besloten de Europese Unie en Turkije, middels een akkoord, *‘een eind te maken aan de irreguliere migratie van Turkije naar de EU’*.¹ Onder het ‘Turkije-akkoord’ zal iedereen die na 20 maart 2016 irregulier de oversteek van Turkije naar Griekenland maakt teruggestuurd worden naar Turkije.² Met dit beleid zou, volgens de verklaring van de Europese Unie, mensensmokkel worden bestreden en migranten een alternatief worden geboden *‘voor het wagen van hun leven’*. Het akkoord werd gepresenteerd als een *‘tijdelijke en buitengewone maatregel die nodig is om een eind te maken aan het menselijk leed en om de openbare orde te herstellen’*.³ Inmiddels, bijna een jaar na het sluiten van het akkoord, bereiken ons echter nog regelmatig berichten over het menselijk leed bij de Europese buitengrenzen. Begin januari sprak de *UN Refugee Agency* (de UNHCR) haar zorgen uit over de situatie van vluchtelingen die Europa in proberen te komen. De organisatie wees daarbij op rapporten over *push-backs* in landen langs de Balkan, misbruik door criminele organisaties en de niet-winterbestendige vluchtelingenkampen in, onder andere, Griekenland.⁴ Op het moment van schrijven bevinden zich alleen al in het vluchtelingenkamp Moria op het Griekse Lesbos zo’n 4.800 mensen. Een sneeuwstorm verwoestte hun kamp en liet velen van hen ziek achter.⁵ Duizenden vluchtelingen zitten in de vrieskou op de Griekse eilanden.⁶ Zij zitten vast, gevangen in wanhoop, tussen Europa en Turkije. Dit doet de vraag rijzen hoe houdbaar het Turkije-akkoord eigenlijk is.

Kritiek op het akkoord

Bij de totstandkoming van de Turkije-deal beloofde de Europese Unie een deugdelijke registratie bij aankomst op de eilanden en bescherming van alle asielzoekers in overeenstemming met internationale normen. Daarnaast zou het terugsturen volgens de regels van internationaalrechtelijke en Europeesrechtelijke

beginselen en met inachtneming van het beginsel van non-refoulement geschieden.⁷

Hoewel deze beloftes mooi klinken, was vanaf begin af aan voor veel mensenrechtenorganisaties en deskundigen al duidelijk dat het akkoord op fundamentele punten gebreken vertoonde. Zo riep Amnesty International (hierna: Amnesty) lidstaten op niet akkoord te gaan met de Turkije-deal. De organisatie wees onder andere op de uitholling van Europese en internationaalrechtelijke mensenrechtennormen die met het direct terugsturen van de asielzoekers gepaard zou gaan. Zij gaf aan dat Turkije het Vluchtelingenverdrag nog altijd maar deels toepast en het kernbeginsel van dit verdrag, het beginsel van non-refoulement, schendt.⁸ Het desbetreffende beginsel (art. 33 VN-Vluchtelingenverdrag) behelst een verbod om een vluchteling uit te zetten of terug te leiden ‘naar de grenzen van een grondgebied waar zijn leven of vrijheid bedreigd zou worden op grond van zijn ras, godsdienst, nationaliteit, het behoren tot een bepaalde sociale groep of zijn politieke overtuiging’. Amnesty kwam enkele weken nadat het akkoord gesloten was met nieuwe bevindingen waaruit volgde dat Turkije bijna dagelijks ongeveer honderd vluchtelingen terugstuurde naar Syrië.⁹ Het behoeft geen verdere motivering dat dit een flagrante schending is van het internationale recht.

Daarnaast lijkt de situatie voor vluchtelingen in Turkije zelf ook allerminst in overeenstemming met internationaalrechtelijke normen. Human Rights Watch meldde dat trage registratieprocedures ervoor zorgen dat veel Syrische vluchtelingen niet voldoende bescherming krijgen en geen effectieve toegang hebben tot werk, school of gezondheidszorg, hetgeen een voedingsbodemp kan vormen voor uitbuiting.¹⁰ Ook de Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa sprak haar zorgen uit over het Turkije-akkoord. Middels een resolutie deed zij de Europese Unie, Turkije en Griekenland enkele aanbevelingen waarmee voorkomen moest worden dat Europese en internationaalrechtelijke standaarden voor vluchtelingen- en migrantenrechten geschonden zouden worden en riep zij op geen asielzoekers terug te sturen totdat er voldoende waarborgen gecreëerd zijn.¹¹ In de resolutie wordt er onder meer op gewezen dat de capaciteit van het Griekse asielsysteem niet voldoende toereikend is om een tijdige registratie van asielaanvragen te verwerken en dat het terugsturen van zowel Syrische vluchtelingen als andere asielzoekers in strijd kan zijn met EU-recht en internationaal recht. Zij wees daarbij op de

Foto: AFP.

(on)houdbaarheid van het Turkije-akkoord

Liz van Ringelestijn

berichten van de schending van het beginsel van non-refoulement en dat Turkije niet voldoende bescherming biedt.¹² Wellicht kwam het dan ook niet geheel onverwachts dat een Syrische vluchteling met succes zijn uitzetting naar Turkije aan wist te weeten. Een Griekse beroepscommissie oordeelde dat uitzetting naar Turkije niet in overeenstemming met het internationale recht is: *“The committee has judged that the temporary protection which could be offered by Turkey to the applicant, as a Syrian citizen, does not offer him rights equivalent to those required by the Geneva convention.”*¹³ Met deze en soortgelijke uitspraken leek het einde van het Turkije-akkoord even in zicht, maar in samenspraak met Europa wijzigde Griekenland de samenstelling van de beroepscommissie. Waar de oude commissie bestond uit een regeringsvertegenwoordiger en twee onafhankelijke vertegenwoordigers (één van de UNHCR en één van Griekenlands national committee for human rights), bestaat de nieuwe commissie uit twee *administrative judges* en een VN-vertegenwoordiger. De Griekse minister van migratie stelde dat de nieuwe samenstelling tot meer onafhankelijkheid zou leiden. Een voormalig commissielid zei, anoniem, echter tegen *The Guardian* de veranderde samenstelling te zien als *“a serious blow to the independence of the committee”*.¹⁴

Effectiviteit

Bovenstaande kritiek maakt duidelijk dat het akkoord vanuit internationaalrechtelijk en mensenrechtelijk perspectief zeer problematisch is. Een tweede vraag is of het akkoord ertoe heeft geleid dat er minder vluchtelingen zijn verdrongen in de Middellandse Zee en het aantal mensen dat, irregulier, naar Europa reist is verminderd. Met andere woorden, is het akkoord effectief?

“De opvattingen over de effectiviteit van het Turkije-akkoord lopen uiteen.”

In het tweede voortgangsrapport van de Europese Commissie over de implementatie van het Turkije-akkoord valt te lezen: *“Since the First Report in April, the numbers of migrants leaving Turkey for the Greek islands continued to decrease. In the month before the implementation of the Statement, around 1,740 migrants were crossing the Aegean Sea to the Greek islands every day. By contrast, since 1 May the average daily number of arrivals is down to 47. Most importantly, the number of lives lost in the Aegean Sea has come down markedly; before the EU-Turkey Statement, for example, in the month of January there were 89 lives lost at sea, whereas since 20 March*

seven lives have been lost at sea, even if this is still seven too many.”

¹⁵ De Europese Commissie concludeert op basis van de afname van het aantal irreguliere migranten en asielzoekers dat het akkoord effectief is. ¹⁶ De opvattingen over de effectiviteit van het Turkije-akkoord lopen echter uiteen. Zo wijst Thomas Spijkerboer, hoogleraar migratierecht aan de Vrije Universiteit van Amsterdam, op cijfers van de UNHCR die laten zien dat na een piek in oktober 2015 het aantal migranten dat maandelijks de Griekse eilanden bereikt gestaag is gedaald. De dalende trend lijkt niet te zijn versterkt na het sluiten van het akkoord. Het akkoord heeft dus geen aanwijsbare invloed gehad op de daling.¹⁷ Spijkerboer wijst verder op cijfers van het aantal grensdoden. Deze cijfers laten een afname van het aantal doden zien na een piek in de periodes september-oktober 2015 en december 2015-januari 2016, voordat het akkoord in werking trad. Ook zijn de aantallen in februari en maart 2016 scherp afgenomen. Hij geeft aan dat het Turkije-akkoord een bijkomend effect kan hebben gehad op de afname, maar dat deze waarschijnlijk slechts van beperkte invloed is geweest op de reeds bestaande neerwaartse trend.¹⁸ Met deze bevindingen lijkt het akkoord nog minder goed houdbaar. Zo stelt Spijkerboer zelf dat wanneer een beleidsinstrument, zoals het akkoord, geen aanwijsbaar nut heeft, maar wel fundamentele waarden ondermijnt, het niet langer gebruikt zou mogen worden.¹⁹ De Europese Unie zou er dan ook goed aan doen meer onderzoek te verrichten naar de effectiviteit van het akkoord en na te gaan of de kosten wel opwegen tegen de baten. Gelet op wat wij nu weten over de situaties in Griekse vluchtelingenkampen en de mogelijke gevolgen van het terugsturen, lijkt dit absoluut niet het geval.

“In 2016 zijn gemiddeld 14 mensen per dag in de Middellandse Zee gestorven.”

Daarnaast blijkt uit cijfers van de Internationale Organisatie van Migratie, het IOM, dat er in 2016 juist een veel groter aantal vluchtelingen is verdrongen in de Middellandse Zee. In 2015 betrof het 3777 doden, in 2016 5000. Dit betekent, zo laat ook de VN weten, dat er in 2016 gemiddeld 14 mensen per dag in de Middellandse Zee zijn gestorven. Het IOM geeft aan dat vluchtelingen in plaats van de route tussen Turkije en Griekenland voor de veel risicovollere route vanuit Noord-Afrika kiezen.²⁰ Dit zou betekenen dat het Turkije-akkoord juist averechts werkt en nog meer menselijk leed tot gevolg heeft.

Tot slot

Zoals gezegd is de situatie in de Griekse vluchtelingenkampen er niet beter op geworden. De eilanden en de vluchtelingenkampen aldaar raken, voornamelijk door de trage asielaanvraagprocedures, overvol.²¹ Daarnaast lijkt er weinig tot niets terecht te komen van het terugsturen van irreguliere migranten naar Turkije onder het akkoord.²² Hoewel het mijns inziens, gelet op de situatie in Turkije, ook niet wenselijk is dat er mensen teruggestuurd worden, heeft het wel tot gevolg gehad dat de druk op de Griekse eilanden nog verder is toegenomen. Immers, de vluchtelingenkampen zijn hier niet op ingericht. De Europese Commissie toont zich in haar vierde voortgangsrapportage ook bewust van de druk die er op de Griekse eilanden is komen te liggen en onderkent de noodzaak om de situatie te verbeteren.²³ En toch lijken structurele oplossingen uit te blijven. Toen Griekenland begin dit jaar getroffen werd door heftige sneeuwval en regenbuien werd pijnlijk duidelijk dat de voorzieningen ernstig tekortschieten en de vluchtelingenkampen niet winterbestendig zijn.²⁴ Op het moment van schrijven heeft de kou in Griekse vluchtelingenkampen reeds vijf mensen het leven gekost.²⁵

“De kou in Griekse vluchtelingenkampen heeft reeds vijf mensen het leven gekost.”

Ook in andere delen van Europa bevinden migranten en vluchtelingen zich in mensonterende omstandigheden. Doordat de grenzen bij de voormalige Balkanroute zijn gesloten, zijn ruim 8000 migranten en vluchtelingen vast komen te zitten in Servië. De officiële Servische vluchtelingenkampen zitten vol. Ruim 2000 mensen moeten in oude fabriekshallen en barakken zien te overleven bij temperaturen ver onder het vriespunt, zonder enige vorm van voorzieningen.²⁶ De Servische regering kondigde aan 250 mensen naar een tijdelijke opvang te brengen en organisaties zoals de UNHCR toestemming te geven meer hulp te bieden.²⁷ Echter lijkt Europa ook hier niet in staat structurele oplossingen te bieden en voldoende voorzorgsmaatregelen te treffen voor situaties waarin mensenlevens op het spel staan. Nederland maakte onlangs bekend een ton beschikbaar te stellen voor noodhulp in de Griekse vluchtelingenkampen.²⁸ Ook de Europese Commissie sprak over de onhoudbaarheid van de situatie en gaf aan dat zij “het uiterste doet om de Grieken te steunen bij hun pogingen om de menselijke nood in de opvangcentra te verlichten.”²⁹ Noodhulp is nu absoluut noodzakelijk, maar schrijnende situaties als deze vragen ook om heroverweging van het huidige beleid.

N

1. Verklaring EU-Turkije, Europese Raad, 18 maart 2016.
2. Voor elke Syrische vluchteling die vanaf de Griekse eilanden wordt teruggestuurd naar Turkije dient een andere Syrische vluchteling in de EU te worden hervestigd. Daarnaast werd afgesproken dat Turkije financiële steun zou krijgen voor vluchtelingopvang en

diverse projecten, de visumplicht voor Turkse burgers zou worden afgeschaft (mits aan alle ‘benchmarks’ zou zijn voldaan), en dat de onderhandelingen over het toetredingsproces van Turkije tot de EU zouden worden hervat. Zie: RTL Nieuws, ‘Oppositie: Nu niet verder met vluchtelingenakkoord’, 3 april 2016; Zie verder voetnoot 1.

3. Verklaring EU-Turkije, Europese Raad, 18 maart 2016.

4. ‘UNHCR calls for help for refugees facing European winter freeze’, UNHCR 13 januari 2017.

5. M.N. Sharifi, ‘In de vrieskou in een vluchtelingententje’, NRC 13 januari 2017.

6. M. Back, ‘Vluchtelingen in de problemen door Europees winterweer’, NRC 13 januari 2017.

7. Verklaring EU-Turkije, Europese Raad, 18 maart 2016, punt 1.

8. *De Turkije-deal: feiten en fictie*, Amnesty International, 8 april 2016.

9. ‘Turkey: Illegal mass returns of Syrian refugees expose fatal flaws in EU-Turkey deal’, Amnesty International.

10. ‘EU: Don’t Send Syrians Back to Turkey’, Human Rights Watch 20 juni 2016.

11. ‘PACE raises human rights questions over EU-Turkey migrant deal’, Parliamentary Assembly 20 april 2016.

12. Resolutie 2109 van de Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa (20 april 2016), *The situation of refugees and migrants under the EU-Turkey Agreement of 18 March 2016*, overweging 2.1;2.4;2.5.

13. ‘Syrian refugee wins appeal against forced return to Turkey’, *The Guardian* 20 mei 2016.

14. P. Kingsley & A. Fotiadis, ‘Greece sidelines officials who blocked expulsion of refugees to Turkey’, *The Guardian* 17 juni 2016.

15. *Communication from the commission to the European parliament, the European council and the council. Second report on the progress made in the implementation of the EU-Turkey Statement*, Com (2016) 349, 15 juni 2016, p.2.

16. Ibidem.

17. T. Spijkerboer, ‘Fact check: Heeft de EU-Turkije deal het aantal migranten en grensdoden naar beneden gebracht?’, *Internationale spectator* 4-2016, p. 2-3.

18. Ibidem, p.3-4.

19. Ibidem, p. 9.

20. ‘Recordaantal vluchtelingen verdronken in Middellandse zee’, NOS 23 december 2016.

21. L. Alderman, ‘Wintry Blast in Greece Imperils Refugees in Crowded Camps’, *The New York Times* 11 januari 2017.

22. Zie ‘Q&A: Why the EU-Turkey Migration Deal is No Blueprint’, Human Rights Watch 14 november 2016, onder ‘How many asylum seekers have been returned to Turkey after their asylum claims were ruled inadmissible on the grounds that Turkey is a “safe country”?’; Zie ook: S. Alonso, ‘“Falen van de deal met Turkije is geen optie”’, NRC 27 september 2016.

23. *Communication from the commission to the European parliament, the European council and the council. Fourth report on the progress made in the implementation of the EU-Turkey Statement*, Com (2016) 792, p.2.

24. M.N. Sharifi, ‘In de vrieskou in een vluchtelingententje’, NRC 13 januari 2017.

25. M. Back, ‘Vluchtelingen in de problemen door Europees winterweer’, NRC 13 januari 2017.

26. M. van der Steen, ‘Vluchtelingen proberen zich bij -16 warm te houden in Servische barak’, NOS 9 januari 2017.

27. ‘Gastvrij Europa, terwijl Europa in de grip is van vrieskou ontmoet Amnesty’s Todor Garos vluchtelingen in Belgrado’, Amnesty Blogs 23 januari 2017.

28. M. Back, ‘Vluchtelingen in de problemen door Europees winterweer’, NRC 13 januari 2017.

29. ‘Extreme kou in vluchtelingenkampen, ‘situatie is onhoudbaar’’, NOS 9 januari 2017

jfv GROTIUS CARRIÈREWEEK

SUIT YOURSELF

10feb
VRIJDAG
Opening

Etiquette
Workshop

15:00 - 17:00 **B**

Openings-
borrel

17:00 **B**

13feb
MAANDAG
Zelfontplooiing

Sollicitatie
Training

9:00 - 12:00 **K**

Fotomoment

12:00 - 13:00

LinkedIn-Workshop

13:00 - 15:00 **K**

Coachcafé

19:00 - 22:00 **K**

14feb
DINSDAG
Extern

ABN AMRO

9:00 - 13:00 **AE**

AkzoNobel

14:00 - 17:00 **AE**

15feb
WOENSDAG
Universiteit

Universiteits-
workshop

10:30 - 12:00 **K**

Professoren-
diner

19:00 - 22:00 **B**

16feb
DONDERDAG
Bedrijvendag

Leidse Juridische Bedrijvendag

AG S F K

17feb
VRIJDAG

Kantoren-
ontbijt

9:00 - 11:00 **B**

Locaties

B Koetshuis De Burcht

K Kamerling Onnes Gebouw

AE Amsterdams Extern

AG Academiegebouw

F Facultyclub

S Sterrewacht

Vakken als hapklare brokken, geen interactie met de docent en tentamens met alleen meerkeuzevragen en standaardantwoorden. Er kleven nog veel bezwaren aan de de zogenaamde MOOCs (Massive Open Online Courses), ondanks dat deze vorm van onlineonderwijs massaal in opkomst is. Tegenstanders van deze onderwijsvorm wijzen erop dat, net zoals een vegaburger het niet wint van een biefstuk, de MOOC geen volwaardige vervanging van écht onderwijs is. Écht onderwijs vereist namelijk veel persoonlijke interactie met de docent, diepgaande discussie en het veelvuldig oefenen van mondelinge en schriftelijke taalvaardigheden. Ook op onze mooie rechtenfaculteit is op dit gebied nog veel te winnen. Ons voorstel is dan ook om van de nood een deugd te maken en de Leidse rechtenfaculteit in verregaande mate te digitaliseren. De vrijgekomen gelden kunnen vervolgens gebruikt worden om meer interactie tussen docent en student tot stand te brengen. Aldus presenteren wij De Netflix Facultuin.

“Écht onderwijs vereist veel persoonlijke interactie met de docent, diepgaande discussie en het veelvuldig oefenen van mondelinge en schriftelijke taalvaardigheden.”

Extra tijd voor studenten

Stap één is om voor alle vakken alle hoorcolleges en alle werkgroepen af te schaffen - met wellicht een uitzondering voor Moot Court en rechtsfilosofie. In plaats van het fysieke onderwijs op het KOG of in het Gorlaeus, worden de colleges en werkgroepen voor alle vakken begin september online beschikbaar gemaakt. Zo kan de Leidse rechtenstudent zelf bepalen op welke manier hij zijn colleges kijkt: op traditionele wijze of volgens de Netflix methode (zodat we in plaats van House of Cards het vak bestuursprocesrecht in een half weekendje kunnen binge-watchen). Daarnaast creëert het Netflix model de ruimte om tentamens vier keer per jaar aan te bieden; de snelle student kan op deze manier zijn bachelor in anderhalf jaar afronden.

Er zijn nog meer efficiëntie voordelen: de student bespaart reistijd, want hij hoeft niet meer naar de faculteit te komen, er is geen Leids kwartiertje meer en er hoeft geen pauze meer te worden gehouden. Bovendien spreken de meeste professoren zo langzaam dat een college op afspeelsnelheid x1.6 nog steeds prima te begrijpen is. Al gauw levert dit dus een tijdsbesparing van 4-6 uur per week op. In een tijd dat van studenten wordt verwacht dat ze niet alleen studeren, maar ook nog een baantje hebben (want geen studiefinanciering) en een commissie, vrijwilligerswerk of stage doen (want anders later geen baan), telt ieder extra uur!

“In een tijd dat van studenten wordt verwacht dat ze niet alleen studeren, maar ook nog een baantje hebben en een commissie, vrijwilligerswerk of stage doen, telt ieder extra uur!”

Meer persoonlijke interactie

Door het opheffen van de werkgroepen en colleges zal al snel honderden uren lestijd per week vrijkomen. De beschikbaar gekomen tijd kan gebruikt worden om studenten onderwijs te geven zoals het hoort; in kleine groepjes van 5 tot 7 personen. Hier hoeft dan ook niet over de studie stof worden gesproken – deze is immers online te bekijken – maar is er plaats voor serieuze discussie en algemene ontwikkeling. Kortom, voor *Bildung*! Bovendien hoeven docenten niet langer als eerste aanspreekpunt te fungeren. Een computersysteem gestuurd door middel van kunstmatige intelligentie, we noemen haar Inga, zal de Q&A sectie op Blackboard vervangen en alle tentamen gerelateerde vragen beantwoorden. En met de technologie van tegenwoordig zal al snel gesproken worden over *CleverInga*.

Er zou zelfs voor een systeem kunnen worden gekozen waarbij alle colleges kosteloos beschikbaar worden gesteld en studenten slechts betalen voor deelname aan tentamens en persoonlijk contact met docenten. Door verschillende soorten abonnementen aan te bieden kan ieder zo zijn studie op maat samenstellen: wie een zware ontgroening loopt, doet het gewoon wat rustiger aan. De hardwerkende student maakt uiteraard aanspraak op bulk korting.

“Bovendien ontwikkelen we een app waarin studenten alle docenten kunnen beoordelen; bij een goede docent swipe je naar rechts en bij de minder goede naar links.”

Bovendien ontwikkelen we een app waarin studenten alle docenten kunnen beoordelen; bij een goede docent *swipe* je naar rechts en bij de minder goede naar links. Zo blijven de toppers over en kunnen de andere medewerkers zich concentreren op hun onderzoek. Dit idee lijkt misschien gek, maar we weten al dat marktwerking in het onderwijs een groot succes is. Kijk maar naar de grote aantallen bedrijven die de Leidse rechtenstudent

van tentamentrainingen en college-samenvattingen voorzien! Op den duur zullen deze private partijen zelfs al het reguliere rechten onderwijs voor hun rekening kunnen nemen. Immers, waarom een docent onderwijs laten geven dat ook door een tweede of derdejaars rechtenstudent verzorgd kan worden? Zo ontstaat er nog meer ruimte en tijd voor *Bildung*-onderwijs en onderzoek.

Wat doen we met het KOG?

Nu er geen onderwijs meer wordt gegeven op het KOG, kunnen we eindelijk de bibliotheek op de schop gooien. Wij stellen voor de gehele collectie te digitaliseren. Waarom een dergelijk grote collectie fysiek in stand houden, als zij toch maar door enkelen geraadpleegd wordt? Iedereen weet dat de bibliotheek niets met boeken te maken heeft; het is een studieruimte. En met de vrijgekomen onderwijsruimte kunnen we deze studieruimte verdubbelen, zodat je niet langer om 8 uur 's ochtends in de rij hoeft te staan voor een plekje. Om echter iedere student een plekje te geven zullen ook de kantoorruimtes van het personeel sneuvelen. Op die manier kunnen we van de faculteit één hele grote kantoorruimte maken; de Facultuin. Docenten, onderzoekers, hoogleraren en ondersteunend personeel kunnen dan elke dag een ander plekje zoeken (lekker afwisselend!). Dit zal de interactie tussen studenten en docenten ook alleen maar ten goede komen. Bovendien kan het plan voor een extra verdieping op het KOG gelijk van tafel en kunnen de vrijgekomen gelden in persoonlijk en kwalitatief hoogstaand onderwijs gestoken worden.

Conclusie

Het wordt tijd dat de Leidse rechtenfaculteit met grote stappen het tijdperk van de technologie binnengaat. De digitalisering van onze faculteit brengt geen noemenswaardige nadelen met zich mee, maar zal wel voor grote voordelen zorgen: *Bildung* in het onderwijs, flexibiliteit en meer tijd voor onderzoek. In een eeuw waarin elke student door intense prestatiedruk tegen een burn-out aanloopt en de docent volgens het adagium *publish or perish* bezwijkt onder de publicatiedruk is de Netflix Facultuin de toekomst. Waar wachten we nog op?!

Jacob van de Beeten en Tim Kluwen studeren Rechtsgeleerdheid (Bachelor) aan Universiteit Leiden.

N

Waarde lezer,

Inmiddels is het februari, de kerst en de jaarwisseling zijn achter de rug en het is tijd voor een fris begin van het nieuwe jaar en het tweede semester. De maand januari stond vooral in het teken van vele studie-uren in de universiteitsbibliotheek en tentamens. Ik hoop dat het harde studeren wordt beloond met een mooi aantal welverdiende studiepunten. Nu de tentamens voorbij zijn, vangt JFV Grotius ook weer aan met vele activiteiten en evenementen. Maar eerst een korte terugblik op de maand december.

Op 1 december vond het jaarlijkse juridische congres plaats. Dit jaar stond het congres in het teken van 'Technolawgy', ofwel 'de kracht van de technologische macht'. Christiaan Alberdingk Thijm, bekend van het boek 'Het proces van de eeuw', trad op als dagvoorzitter. Van 'Het recht om vergeten te worden', 'Digitale criminaliteit' en 'Aansprakelijkheid van internettussenpersonen' tot aan 'Zelfrijdende auto's', '3D-printen' en 'Virtuele valuta', het kwam allemaal aan bod tijdens de diverse workshops en praktijkblokken.

Van 4 tot en met 12 december kregen we bezoek van enkele uitwisselingsstudenten uit Zuid-Afrika. Gedurende deze dagen werden zij op sleeptouw genomen naar alles wat 'typisch Nederlands' is. Varen door de haven van Rotterdam, pannenkoeken eten, windmolens, grachten, tulpen, kaas en zelfs de Amsterdamse wallen, ze hebben het allemaal gezien. De studenten keken hun ogen uit en hebben een hoop voldoening uit deze reis gehaald. Wij vonden het erg leuk om hen te ontvangen en kijken uit naar volgende zomer, als de rollen omgedraaid zullen zijn. Dan reizen enkele Grotianen af naar Zuid-Afrika, waar zij dan rondgeleid zullen worden.

Op 19 december zijn de commissies die voor dit jaar zijn aangesteld ingehamerd tijdens de AV. Door elke commissie is kort verteld waar zij al aan gewerkt heeft en wat de plannen zijn voor de komende maanden. Wij zijn er zeker van dat de commissies mooi werk zullen verrichten.

Op 20 december vond de eerste JFV Grotius kerstmarkt plaats. Tijdens deze markt werden er bakers warme chocolademelk en Glühwein uitgedeeld, wintertruien

verkocht en kerstwensen in de kerstboom gehangen. Dit alles was voorzien van het JFV Grotius kerstkoor. Enkele muzikale leden brachten bekende kerstklanken ten gehore. Dit was tevens het eerste opstapje naar de verder op te richten JFV Grotius band. We houden u op de hoogte.

De laatste dagen voor kerst werden afgesloten met een kerstdiner op 21 december en een kerstborrel op 22 december. Het kerstdiner was drukbezocht. We vonden het ook fijn om veel nieuwe gezichten te zien tijdens dit jaarlijkse diner en hebben zeker genoten van het overheerlijke eten. De kerstborrel stond vooral in het teken van de ware kerstgedachte, ofwel het vrijgevig zijn en denken aan anderen. Tijdens deze borrel werd de Goede doelencommissie dan ook geïntroduceerd, die zich zal gaan richten op het KWF Kankerbestrijding. Tijdens de borrel is al een mooi bedrag opgehaald. We kijken dan ook des te meer uit naar het benefietdiner in het voorjaar.

Verder zijn we deze maand gaan bowlen, de eerstejaarsstudenten hebben de ijsbaan getrotseerd in Amsterdam, de Almanakcommissie is langs de drukker geweest om de eerste plannen door te spreken en we hebben een zeer interessante lezing gehad van professor Goudswaard. Al met al een geslaagde en drukke maand.

Ook in de maand februari staat er een hoop te wachten. Op 4 februari keren we terug van onze jaarlijkse skireis, die dit jaar naar Avoriaz gaat. Op 6 februari staat er een alumniactiviteit gepland en op 7 februari wordt er een bezoek gebracht aan het Internationaal Strafhof (ICC) in Den Haag. Tevens zal op 7 februari de bestuursinteresseborrel plaatsvinden. Hoewel het nog ver weg lijkt, wij moeten als bestuur toch al op zoek gaan naar onze opvolgers. Wij heten u dan ook van harte welkom op deze borrel waar wij al uw vragen zullen beantwoorden.

Op 8 februari zal de eerste pleittraining plaatsvinden van ons pleitconcours. De eerste training wordt gegeven op het kantoor van Van Doorne en is de eerste van de reeks van twee trainingen die u voorbereiden op een eventuele deelname aan onze interstedelijke pleitwedstrijd. Ook zullen wij die dag een bezoek brengen aan het hoofdkantoor van de ING en sluiten we de dag af met een ouderwetse mooie biercantus.

Verder start op 10 februari de Leidse Carrièreweek. Deze

Daisy Westphal

week staat in het teken van 'Suit yourself'. Ook dit jaar is onder meer de Leidse Juridische Bedrijvendag onderdeel van de carrièrewEEK. Voor meer informatie verwijzen we u graag naar www.decarriewEEK.nl.

Op 21 februari brengen we een bezoek aan de Centrale Raad van Beroep, op 22 februari hebben we een pubquiz en op 24 februari is er een masterclass van Pels Rijcken en de Raad van State. Tot slot mag ik u mededelen dat de volgende lezing wordt verzorgd door advocaat mr. Plasman.

Een hele lijst aan activiteiten en evenementen zoals u kunt zien. Wij raden u aan goed de website www.jfvgrotius.nl en onze Facebookpagina in de gaten te houden voor alle informatie omtrent de activiteiten en evenementen. Wij hopen u bij vele van deze activiteiten en evenementen terug te zien.

Namens het 96^e bestuur der Juridische Faculteitsvereniging Grotius,

Daisy Westphal
Ab-actis

Het mensenrechtengeloof

De mensenrechten hebben zich in de achter ons liggende decennia, met name in het Westen, ontwikkeld tot een vorm van religie. De mensenrechten worden beleden met een religieus fanatisme en een religieuze intolerantie. Iedereen die bezwaren maakt laadt al snel de verdenking op zich van ketterij. Een mensenrecht schenden is niet zomaar iets fout doen; het is een doodzonde begaan. Erich Voegelin heeft de term politieke of wereldlijke religie bedacht. Dat is precies wat dit geloof is.

Het mensenrechtengeloof heeft, net als bijvoorbeeld het christendom, een verzameling Heilige Schriften, waarin wordt voorgeschreven wat wel en niet geoorloofd is. Zoals het christendom de Tien Geboden (Ex.34, Deut.5) heeft en het Dubbelgebod van de Liefde (Marc.12, Matth.22), zo heeft het mensenrechtengeloof de *Declaration des Droits de l'Homme et du Citoyen*, de *Bill of Rights* en de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. Daarnaast bestaan in beide geloven bepaalde geschriften die officieel niet Heilig zijn en bij het gewone volk veel minder bekend, maar die in de praktijk een zwaarder stempel drukken op de religie. Denk aan het Romeinse Missaal, de Drie Formulieren van Enigheid en het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens.

“Die priesters moeten de boodschap dan weer overbrengen aan het gewone volk, bestaande uit alle niet-juristen, ook wel minzaam ‘leken’ genoemd. Net als in het christendom.”

En zoals het christendom een clerus heeft, zo heeft ook het mensenrechtengeloof die. In het christendom zijn dat over het algemeen theologisch geschoolde lieden, in het mensenrechtengeloof zijn het juristen. Aan de top van de clerus der mensenrechtenreligie staat een College van Kardinalen, de rechters in het Hof voor de Rechten van de Mens te Straatsburg en in de US Supreme Court. Daaronder staan duizenden bisschoppen en hulpbisschoppen — professoren en medewerkers aan honderden universiteiten —, die alle priesters en aankomend priesters — studenten, advocaten en rechters — voorgaan in het in woord en geschrift uitleggen van de ex cathedra uitspraken der kardinalen. Die priesters moeten de boodschap dan weer overbrengen aan het gewone volk, bestaande uit alle niet-juristen, ook wel minzaam ‘leken’ genoemd. Net als in het christendom.

De lekenbevolking kent de Heilige Schriften niet of nauwelijks. Van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens hebben veel mensen nog wel gehoord. Maar het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens is zelfs qua naam bij het grootste deel van de bevolking volslagen onbekend. Dat wordt over het algemeen niet als een groot probleem beschouwd. Integendeel. Als het gewone volk maar in mensenrechten gelooft is dat voldoende. De uitleg ervan kan beter worden overgelaten aan mensen die in mensenrechten geschoold zijn: de mensenrechtenjurist. Stel je voor dat iedereen zich met die uitleg ging bemoeien, dan werd het een zooitje. Daarin lijkt het mensenrechtengeloof nog het meest op het Rooms-Katholicisme, dat ook tot vrij recent Bijbelstudie zag als iets voor priesters en niet voor leken. Vandaar dat men uitging van een voor leken onleesbare Bijbel, namelijk de Latijnse Vulgaat. Precies zo hoedt ook de juristenclerus zijn jargon zorgvuldig en met een zekere trots, wel wetend dat het voor het gewone volk abracadabra is.

“Zo hoedt ook de juristenclerus zijn jargon zorgvuldig en met een zekere trots, wel wetend dat het voor het gewone volk abracadabra is.”

Met het volksgeloof in de mensenrechten staat het goed. Sterker nog, het staat er zo goed mee als nooit tevoren. Het is sedert enkele decennia het grootste, meest beleden geloof in het Westen. Wie nog jong is en ermee is opgegroeid, beseft het niet, maar niet zo lang geleden was het mensenrechtengeloof nog maar een kleine sekte van een handvol adepten. Zelfs in de jaren tachtig van de vorige eeuw behoorden de meeste mensen nog tot de christelijke kerken of ze hingen het socialistische geloof aan. Maar in het christendom was al langer de klad gekomen — vanaf de jaren zestig — en de socialistische kerk liep na de Val van de Muur in 1989 in enkele weken of maanden vrijwel helemaal leeg. In de jaren negentig zochten veel mensen een nieuw kerkelijk onderkomen en vonden dat in het mensenrechtengeloof. Uit die jaren dateert dan ook de ‘*religious awakening*’ die ertoe geleid heeft dat het mensenrechtengeloof niet de grootste Westerse confessie is.

Men komt de mensenrechten dan ook overal tegen. In de kranten, op televisie en in de ‘social media’ gaat het er iedere dag over. Maar ook in gewone, alledaagse

Andreas Kinneging

gesprekken komt men dikwijls te spreken over iemands rechten, of die al dan niet geschonden zijn en wat men in geval dat dat wel het geval is het beste kan doen. Het is niet overdreven te stellen dat mensenrechten — populair afgekort tot ‘je rechten’ — permanent in ieders gedachten en op ieders lippen zijn. We staan ermee op en gaan ermee naar bed. Ze zijn bepalend voor ons wereldbeeld, voor onze geestelijke kosmos, om het zo te zeggen, net als voorheen zonde en genade of de klassenstrijd tegen de bourgeoisie.

“Studenten weten alles van hun rechten en klimmen in de hoogste boom als ze menen dat hun rechten geschonden zijn. Maar van een plicht om tot in de puntjes voorbereid op college te verschijnen of tentamen te doen hebben ze nog nooit gehoord.”

Omdat de mensenrechten een geloof zijn geworden is het lastig geworden ze te bekritisieren. Gelovigen zijn nooit zo aardig voor wie hun geloof bekritiseert en de mensenrechtengelovigen vormen daarop geen uitzondering. Toch denk ik dat het nodig is. Want we zijn met dit geloof mijns inziens niet op de goede weg. Begrijp me goed: ik ben niet tegen de mensenrechten. Ik ben slechts tegen een verabsolutering van de mensenrechten, zoals die in de afgelopen decennia heeft plaatsgevonden. Mijn belangrijkste kritiek op het mensenrechtengeloof is dat het leidt tot een verwaarlozing van een ieders plichten. Studenten, bijvoorbeeld, weten alles van hun rechten en klimmen in de hoogste boom als ze menen dat hun rechten geschonden zijn. Maar van een plicht om tot in de puntjes voorbereid op college te verschijnen of tentamen te doen hebben ze nog nooit gehoord. Toch kan een universiteit alleen goed functioneren als die plicht wel gevoeld wordt. Burgers hebben stemrecht, maar geen stemplicht. En ze hebben het recht op actief zijn in de politiek, maar niet de plicht. Helaas is het afgelopen met de democratie als te weinig mensen de plicht voelen te gaan stemmen en politiek actief te zijn. We hebben recht op vrije meningsuiting, wat een groot goed is, maar wie denkt dat hem dat ontslaat van de plicht tot beleefdheid, moet niet vreemd opkijken als hij op enig moment vermoord wordt en we met zijn allen in een burgeroorlog verzeilen. En zo kan ik nog wel even doorgaan. Rechten zijn mooi, maar plichten zijn minstens even belangrijk.

Een tweede punt van kritiek betreft het feit dat mensenrechten tegenwoordig door iedereen jegens iedereen worden ingeroepen. Dit wordt technisch wel ‘horizontale werking’ genoemd. Dat is een bedenkensel van recente datum. Het gaat niet verder terug dan de jaren tachtig. Oorspronkelijk waren de mensenrechten bedoeld als waarborg tegen onderdrukking van de mens door de staat. Zo gezien betekent bijvoorbeeld het recht op vrije meningsuiting dat de staat geen censuur mag uitoefenen. Het betekent niet dat je tegenover andere mensen een recht op vrije meningsuiting hebt. Zo gezien betekent het recht op gelijke behandeling dat de staat niet mag discrimineren. Het betekent niet dat helemaal niemand meer mag discrimineren. Enzovoorts.

De achtergrond van dit klassieke mensenrechtendiscours is wantrouwen in de staat. Voor jonge mensen anno nu die hier te lande zijn opgegroeid is dat moeilijk te begrijpen. Zij zien de staat als een goede organisatie die allemaal mooie dingen regelt voor de mens. Dat is historisch gezien echter uiterst bijziend. De staat is, zonder overdrijving, de gevaarlijkste organisatie ooit door de mens bedacht, met een ongekend onderdrukkingspotentieel. Het is van het grootste belang dat te begrijpen en er voorzorgsmaatregelen tegen te nemen. De trias politica is zo’n maatregel, democratische verkiezingen ook, en de klassieke mensenrechten eveneens. Wie denkt dat ik overdrijf, leze bijvoorbeeld het magistrale overzichtswerk over de geschiedenis van de twintigste eeuw van Paul Johnson, getiteld *Modern Times*.

Wat gebeurt er nu als men de mensenrechten ‘horizontaal’ gaat uitleggen? Wel, dan beschermen de mensenrechten niet langer de mens tegen de staat, maar krijgt de staat er een taak bij om de rechten van elk mens te beschermen tegenover alle andere mensen. De rechter in de eerste plaats, maar ook de wetgevende en de uitvoerende macht. Om de rechten van de mens te beschermen moet zo gezien omvattend worden ingegrepen in het maatschappelijk reilen en zeilen, met steeds meer regels, besluiten en arresten. En met steeds meer controles, boetes en straffen. Als de staat een ieders recht op vrije meningsuiting moet waarborgen en erop moet toezien dat niemand discrimineert, heeft de staat een heleboel te doen. Er komt, kortom, steeds meer macht te liggen bij de staat. De geschiedenis — met name de recente geschiedenis — leert dat dat een erg slecht idee is. Iemand veel macht geven is vragen om moeilijkheden. En nog nooit heeft de staat zoveel macht gehad als anno nu. **N**

NOVUM ZOEKT REDACTIELEDEN!

MEER INFO EN MEER NOVUM

VIND JE OP ONZE WEBSITE

WWW.NOVUMMAGAZINE.NL

NOVUM

MAGAZINE DER
JURIDISCHE FACULTEIT
UNIVERSITEIT LEIDEN

JAARGANG 37
NUMMER 6

novummagazine.nl

**Één op de vijf hoogleraren aan de Leidse
rechtenfaculteit is vrouw:**

**108 hoogleraren, en slechts 22 is vrouw. Het is bagger gesteld met
kansen voor vrouwen in de wetenschap, en verbetering is traag.**

**Over de man/vrouw verhouding aan de Leidse rechtenfaculteit,
de ontwikkelingen sinds 2001 en de toekomstperspectieven.**

OOK IN DEZE NOVUM:

Column Andreas
Kinneging: Leve de
democratie! Of toch
niet?

In gesprek met
Frederic ("Fred")
Borch, voormalig
hoofdaanklager op
Guantánamo Bay

Boekenproject:
Homerus, De Odyssee

De strijd om het
Hoogerechtshof
en de tegenstrijdige
insteek van de
Republiekeinen

De juridische
(r)evolutie

Langer stilstaan bij
bepaalde kwesties?
Recensie: De Deal

Witty stuff - de
normativiteit van
noodzakelijkheid

Het EU-rechtelijke
verdedigings-beginsel
en de Nederlandse
fiscale rechtsorde:
eerst horen, dan
heffen?

Universiteit Leiden